

УДК 378.147:37.011.3-051]:172.13

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-2-59>

Олена СЕРГІЙЧУК,

orcid.org/0000-0002-2008-1122

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри освітології та педагогічної інноватики

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Київська область, Україна) serghichukolena@gmail.com

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Автор розкриває актуальність питання формування національної ментальності як складової громадянської компетентності; обґрунтовує громадянську компетентність педагога та фактори, які впливають на формування майбутнього педагога у процесі фахової підготовки. На основі аналізу наукової літератури, визначено поняття «громадянської компетентності», «ментальності», «національної ментальності». Охарактеризовано багатогранний соціокультурний феномен національного менталітету, який розглядається в контексті громадянської компетентності майбутнього педагога.

Зазначено, що у формуванні національної ментальності здобувача освіти як невід'ємної складової громадянської компетентності, неоціненне значення має пріоритет патріотичного, правового та морального виховання, використання досвіду і надбань рідного народу, що передбачає поєднання індивідуального, національного та загальнолюдського у процесі фахової підготовки майбутнього педагога. Автор обґрунтовує компоненти громадянської компетентності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний.

Автор обґрунтовує паралелі між громадянською компетентністю та громадянською зрілістю всебічно розвинутої особистості, яка включає: постійний саморозвиток особистості; високий рівень національної свідомості; знання історії та культури власної держави; соціальну відповідальність; власну точку зору і стійкі переконання.

На основі аналізу наукових досліджень, нормативно-правових документів виділено основні здатності громадянської компетентності, зокрема вміння орієнтуватися у суспільно-політичному житті країни; вмінти застосовувати сучасні технології у спрощенні отримання державних документів; виконувати свої громадянські обов'язки та знати свої права і свободи; вмінти взаємодіяти з місцевими та державними органами влади на користь собі та колективу; розуміти порядок процедур, які необхідні для волевиявлення громадянина.

Висвітлено правила, яких має дотримуватись майбутній педагог, щоб стати фахівцем Нової української школи і мати можливість нести знання здобувачам освіти.

Ключові слова: педагог, здобувач освіти, освітній процес, заклади загальної середньої освіти, громадянська компетентність, громадянська освіта, ментальність, національна ментальність.

Olena SERHICHUK,

orcid.org/0000-0002-2008-1122

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Education and Pedagogical Innovation

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) serghichukolena@gmail.com

FORMATION OF NATIONAL MENTALITY AS A COMPONENT OF CIVIC COMPETENCE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

The author reveals the relevance of the issue of forming national mentality as a component of civic competence; substantiates the civic competence of the teacher and the factors that influence the formation of the future teacher in the process of professional training. Based on the analysis of scientific literature, the concepts of "civic competence", "mentality", "national mentality" are defined. The multifaceted socio-cultural phenomenon of national mentality is characterized, which is considered in the context of the future teacher's civic competence.

It is noted that in the formation of the national mentality of the student as an integral part of civic competence, the priority of patriotic, legal and moral education, the use of the experience and achievements of the native people, which involves a combination of individual, national and universal in the process of professional training of the future teacher, is of invaluable importance. The author substantiates the components of civic competence: motivational, cognitive, activity, personal and reflective.

The author substantiates the parallels between civic competence and civic maturity of a fully developed personality, which includes: constant self-development of the individual; a high level of national consciousness; knowledge of the history and culture of one's own state; social responsibility; own point of view and strong beliefs.

Based on the analysis of scientific research and regulatory documents, the author identifies the main abilities of civic competence, including the ability to navigate the socio-political life of the country; to apply modern technologies to simplify the receipt of government documents; to fulfill one's civic duties and know one's rights and freedoms; to be able to interact with local and state authorities for the benefit of oneself and the team; to understand the procedure necessary for the expression of a citizen's will.

The rules that a future teacher must follow to become a specialist of the New Ukrainian School and be able to impart knowledge to students are highlighted.

Key words: teacher, student, educational process, general secondary education institutions, civic competence, civic education, mentality, national mentality.

Постановка проблеми. У сучасній Україні спостерігається тенденція до розвитку демократії, джерелом для розвитку якої слугує народ. Оскільки основним легітимним органом правління демократії є суспільство, відповідно, воно має бути розвинутим і сучасним. Чим освіченіше будуть громадяни країни, тим вірогідніше за все демократична держава буде мати стабільність в усіх аспектах розвитку (Доротюк В., 2015: 10-14). У процесі широкомасштабної війни України з російськими окупантами важливим стають не лише знання української молоді, а й їх погляди та риси. На перший план виходить національна ментальність як духовний сплав осмислених поглядів щодо етичних, естетичних, політичних та інших цінностей, сприйнятих не лише через сферу освіти, але й самобутні історичні традиції, успадковані від пращурів, особисте світосприймання в суспільному світі. Ментальність, зумовлена соціокультурними чинниками, що впливають на розвиток ціннісної аксіосфери особистості та є складовою громадянської компетентності людини та її громадської активності.

У зв'язку з цим набуває актуальності питання формування національної ментальності як складової громадянської компетентності на формування майбутнього педагога у процесі фахової підготовки. Сучасний педагог має мати розуміння важливості своєї освіченості в питаннях громадянської компетентності, оскільки його вклад в освітній та духовний рівень учнів буде впливати на формування майбутнього суспільства. Через виховання, навчання, передачу досвіду і надбань української культури, створення всіх умов для набуття молоддю соціальних та професійних навичок, педагог вносить свій вклад у формування особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних вчених різні аспекти формування національної ментальності розглядаються в працях таких науковців як Ю. Гюльхан, М. Козловець, О. Лісеєнко, В. Мірошніченко, О. Стражний.

В педагогічній науці вивченням питання формування у суспільстві громадянської компетентності займалися П. Кононенко, Т. Кравчинська, В. Кремінь, В. Ткаченко, Н. Ратушняк та інші.

Мета статті. Дослідити розвиток національної ментальності у контексті формування громадянської компетентності майбутнього педагога у процесі фахової підготовки.

Вклад основного матеріалу дослідження. Згідно мети нашого дослідження важливо з'ясувати сутність понять «ментальність» і «громадянська компетентність». Погоджуємося із М. Козловцем щодо тлумачення ментальності як феномена, котрий важко не лише збагнути, але й сформувати. Її ядро перебуває між колективним несвідомим та історично сталими формами суспільної свідомості – політичною, правовою, моральною, естетичною, релігійною, науковою, філософською. Як процес духовного та практичного освоєння людськими спільнотами світу, ментальність змінюється, трансформується услід за зміною природного та соціального середовища, статусу й творчого потенціалу народу (Козловець М., 2018: 49).

І. Кутняк, зазначає, що ментальність відкриває нові перспективи самовизначення особистості (Кутняк І., 2005: 99).

То ж національна ментальність, як зазначає О. Лісеєнко є інтегральним і синкретичним утворенням, в якому життєві цінності народу становлять моделюючу домінуючу його світосприйняття, світовідчуття і світорозуміння. Як багатогранний соціокультурний феномен національний менталітет представлений у такому вигляді: архетипний компонент (система архетипів); когнітивний компонент (образ світу і способи мислення колективного суб'єкта); ціннісно-смісловий компонент (система цінностей, ціннісних орієнтацій, ідеалів, цінностей, норм); емоційний компонент (оцінки, настрої, емоції, почуття); поведінковий компонент (мотиви і стереотипи поведінки) (Лісеєнко О., 2021: 41).

Спираючись на той факт, що оцінка рівня професіоналізму майбутніх педагогів базується на описі їх компетентностей, то ментальність як риса особистості є ключовою у формуванні громадянської компетентності майбутніх педагогів.

Для розкриття теми першочергово необхідно дати визначення поняттю «громадянська компетентність» і які її складники:

Громадянська компетентність – це вміння людини активно, відповідально та ефективно реалізовувати свої громадянські обов'язки та права з першочерговою метою розвитку демократичного суспільства (Магдич Т., 2020: 79). Вона дозволяє громадянину усвідомлено та відповідально ставитись до прав і свобод людини, дотримуватись і виконувати обов'язки громадянина, займати активну громадянську позицію в країні, громадянином якої він є, поділяти цінності демократичного суспільства, при будь-яких обставинах залишатись патріотом своєї Батьківщини, з повагою ставитись до культури своєї країни та культури інших державою.

Як зазначено в наукових джерелах, в широкому розумінні громадянська компетентність, це різновид соціальної компетентності, яка виступає як функція громадянського суспільства, що створює ґрунт для формування успішної і ефективної діяльності особистості, соціальних груп і всього суспільства в цілому. У більш вузькому сенсі, громадянська компетентність розглядається як параметр діяльності особистості, яка соціалізована під впливом громадянських цінностей, загальноприйнятих норм і правил, що відображають в собі наявність знань, навичок і вмінь стосовно політичної сфери. Якщо узагальнити, то громадянська компетентність це якісний рівень громадянської культури особистості, що дозволяє їй жити у демократичному суспільстві.

Саме формування громадянської компетентності відбувається паралельно з демократизацією громадського життя та становленням інститутів громадянського суспільства, посиленням їх впливу на особистість та її професійні навички та інтереси.

Сучасна педагогічна наука виділяє саме важливість впливу громадянської компетентності на формування майбутнього педагога. Вона формує в ньому необхідні якості, які потрібні для проживання громадянина у демократичному сучасному українському суспільстві. До них відноситься і почуття національного менталітету, розуміння важливості формування громадянської позиції особистості у контексті завдань правового, патріотичного та морального виховання.

Правове виховання – це цілеспрямований постійний вплив на людину з метою формування у неї правової культури і активної правомірної поведінки. Основна мета правового виховання – дати людині необхідні в житті юридичні знання і навчити її поважати закони і підзаконні акти та додержуватися їх, тобто сформувати достатньо високий рівень правової культури, здатний значно зменшити кількість правопорушень. Кожна людина, знаючи свої права і обов'язки, може грамотно захищати себе від незаконних дій з боку юридичних органів, що застосовують право (Нестеренко О., 2015: 54).

Патріотичне виховання – це комплексна, системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про своє і народне благо, готовності до розбудови демократії, виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, прагнення цілісності, незалежності України, сприяння єднанню українського народу, громадянському миру та злагоді в суспільстві (Концепція національно-патріотичного виховання..., 2022).

Моральне виховання – виховна діяльність, що має на меті сформувати стійкі моральні якості, потреби, почуття, навички і звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності. Моральне виховання формує моральні поняття, погляди і переконання. Воно покликане також сприяти розвитку моральних почуттів, що виражають запити, оцінки, спрямованість духовного розвитку особистості (Енциклопедія освіти..., 2021: 442).

Ці поняття є складовою громадянської компетентності і мають бути наявні у всіх членів сучасного, цивілізованого демократичного суспільства. Особливо це стосується майбутніх педагогів, оскільки саме вони в подальшому будуть прививати ці поняття своїм учням.

Як зазначає Н. Ратушняк, громадянська компетентність педагога, в першу чергу розкривається в його особистісних характеристиках:

- педагог має національно-патріотичні почуття;
- розуміє що таке інтернаціоналізм;
- педагогу притаманне почуття людської гідності;
- має дисципліну;
- займає активну громадську позицію;
- має суспільну відповідальність;

– розуміє що таке совість, принциповість та чесність (Ратушняк Н., 2022: 85-90).

Стосовно активної громадянської позиції педагогів С. Драновська вважає, що вона проявляється в участі педагогічної когорти у суспільно-політичних процесах, у долученні до державних справ, у можливості впливати на власне життя і життя громади. Сформованість громадянських компетентностей педагогів підвищує їх активну громадянську позицію (Драновська С., 2019: 60-74).

На думку М. Піддячного громадянська компетентність педагога це – динамічна система знань, практичних навичок та вмінь, способів мислення, які дають можливість ефективно виконувати громадянські обов'язки, передавати свої вміння та навички учням, знати і захищати свої права, відповідально та усвідомлено ставитись до ролі своєї позиції у суспільно-політичному житті, знати свободи громадянина України і вмінти ними користуватися, займати активну громадянську позицію з метою формування демократичної держави, мати розуміння своєї національної ідентичності, поважно ставитися до народів і культури інших країн, цікавитись не тільки внутрішньою політикою, а ще і зовнішньою (Піддячний В., 2017: 76-82).

Всі ці фактори є складовими особистості демократичної держави, які і виникають під час засвоєння громадянської освіти. У подальшому це дає можливість громадянину відчувати свою повну причетність до формування демократичного устрою держави, частиною якої він є.

Формування громадянської компетентності майбутніх педагогів має велику актуальність, оскільки існує ряд таких факторів:

– в Україні активно розвивається тенденція до формування демократичної держави, де вагому силу має голос народу;

– чим краще будуть підготовлені учні та студенти в розумінні своєї ролі в громадському житті, тим більша вірогідність формування розвинутого і активного суспільства;

– це полегшить усвідомлення своєї ролі в суспільстві для самих педагогів, оскільки вони матимуть розуміння про свої права та обов'язки перед суспільством і вкладом у розвиток тенденції демократичної держави, так як саме вони далі будуть нести всі ці знання молодшому поколінню.

На основі проведеного аналізу нормативно-правового забезпечення, що регулює порядок організації та формування громадянської компетентності майбутніх педагогів встановлено, що більш доцільно буде розглядати його розділивши на три рівні, а саме:

– державному (нормативно-правове забезпечення на державному рівні);

– локальному (нормативно-правове забезпечення у закладі ЗВО);

– міжнародному (Зазначеному у угоді годою про асоціацію України з ЄС та Хартією Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини).

Якщо розглядати нормативно-правове забезпечення більш детально, то на державному рівні воно визначається Конституцією України, Законами України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Указами Президента України «Про затвердження національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні», «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», рішенням колегії Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національного виховання студентської молоді», Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті. На локальному рівні – Статутом закладу вищої освіти, положенням ЗВО «Про студентське самоврядування у ЗВО», положенням ЗВО «Про наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених». На міжнародному – Угодою про асоціацію України з ЄС та Хартією Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини.

Аналіз нормативно-правового забезпечення дозволив зробити висновок, що ці документи створюють базу для формування умов для розвитку демократичного суспільства, готують громадян до участі у суспільно-політичному житті держави, вчать громадянській ініціативі та самоорганізації.

Зважаючи на те, що предмет дослідження становить громадянська компетентність майбутнього педагога, то розглянемо її детальніше. Вона є складним особистісним утворенням, що виникає в результаті громадянської освіти, основним завданням якої є формування та розвиток почуття приналежності до суспільства.

Сучасні українські дослідники виділяють основні здатності громадянської компетентності:

– вміння орієнтуватися у суспільно-політичному житті України, мати розуміння про наявні проблеми;

– розуміти порядок процедур, які необхідні для волевиявлення громадянина;

– вмінти застосовувати сучасні технології у спрощенні отримання державних документів;

– виконувати свої громадянські обов'язки та знати свої права і свободи;

– вмінти взаємодіяти з місцевими та державними органами влади на користь собі та колективу;

– робити свідомий вибір та застосовувати демократичні технології на голосуваннях.

В. Яблонський робить акцент на те, що підвищення рівня громадянської освіти населення є одним із пріоритетів Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства (Яблонський В., 2018: 106).

Однією з найважливіших компетентностей для життя в демократичній державі є соціальна та громадянська компетентність. Вона визначає усі можливі форми поведінки, які необхідні для активної та конструктивної участі у суспільно-політичному житті, в сім'ї та у професійному аспекті. Це також і вміння співпрацювати з іншими громадянами на позитивний результат, вміння попереджати та розв'язувати конфліктні ситуації, досягати компромісів. Сюди ж включена повага до законів, дотримання прав і свобод людини та участь у громадському житті.

Громадянську компетентність проводять паралелю з поняттям «громадянської зрілості». Але її охарактеризовує не вік, а погляди, мислення, світогляд та вчинки людини, яка гармонійно і всебічно розвинута, має гуманістичні погляди на життя і розуміє, що таке демократія. Зрілою є людина, яка:

- займається постійним саморозвитком;
- має високий рівень національної свідомості;
- знає історію та культуру власної держави;
- соціально відповідальна;
- має власну точку зору і стійкі переконання.

Громадянська зрілість не є завершеним процесом, він потребує постійного удосконалення і розвитку. Для підтримки цього потрібен постійний саморозвиток і бажання слідкувати за змінами у державі, аналізувати їх. І саме громадянська зрілість педагога є запорукою формування громадянської компетентності його учнів.

Л. Колесова у своєму курсі підвищення кваліфікації для педагогів, теж ототожнює громадянську компетентність з поняттям громадянської зрілості. Вона вважає, що це не прояв життєвого досвіду, а її поведінка, вчинки, ставлення до оточуючих. На думку науковця, зрілим є педагог, з високим рівнем бажанням самовдосконалюватися, займатися саморозвитком і саморефлексією. Громадянська зрілість педагога є такою його характеристикою, що напряму впливає на розвиток громадянської компетентності його учнів. При цьому громадянська компетентність включає мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти:

– *мотиваційний компонент* включає саморегуляцію поведінки людини, її діяльності, сприяє

формуванню цілеспрямованість, характер, емоції, здібності та психічні процеси;

– *когнітивний компонент* включає в себе знання педагога про сам об'єкт. Педагог, який демонструє когнітивний компонент в своїй професійній діяльності, здатний до осмислення суті та використання інноваційних педагогічних технологій у виникаючих нестандартних ситуаціях, володіє компетентностями когнітивного спілкування, вільно використовує ресурси кластеризації знань, проявляє асертивність у своїй професійній поведінці та вміє критично мислити;

– *діяльнісний компонент* включає в себе способи взаємодії особистості під час здійснення професійної діяльності на основі набутих знань і умінь (Колесова Г., 2023);

– *особистісно-рефлексивний* включає активність громадянської позиції особистості, його національну самоідентифікацію та національну ментальність, громадянська зрілість (правосвідомість) (обґрунтування автора).

Слід зробити акцент саме на когнітивний компонент, оскільки громадянська компетентність впливає на його розвиток у майбутнього викладача, а саме на вміння критично мислити. Якщо педагог не буде мати такого вміння, то він не буде здатен аналізувати інформацію і, відповідно, не зможе навчити вже своїх студентів у майбутньому критично мислити.

Критичне мислення у більш широкому спектрі передбачає вміння активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різносторонньо аналізувати інформацію, мати особисту незалежну думку та вміти коректно її відстоювати, застосувати здобуті знання на практиці. Навчити мислити критично означає правильно поставити запитання, спрямувати увагу в правильне русло, вчити роботи висновки та знаходити рішення через використання таких форм та методів навчання, як критичний аналіз ситуацій, діалог, рольові та ділові ігри, тренінги, мозковий штурм. До педагогічних умов формування критичного мислення відносять:

– включення в освітні стандарти і програми цілей формування мислення змісту, що сприяє умовам розвитку критичності розуму;

– виділення професійних компетенцій і системи умінь та навичок логічно і критично мислити.

Середовище, створене педагогом, має надавати необхідні умови для критичного мислення, але мислити мають самі здобувачі. Тому слід

звернути увагу на розвиток майбутніх педагогів і рівень їх громадянської компетентності.

Концепція Нової української школи передбачає перелік вимог до педагога і рівня його громадянської компетентності. Це необхідно для створення правильного вектору руху розвитку суспільства і держави. В концепцію НУШ покладені всі компетентності, якими має володіти педагог і яким має вчити учнів. Якщо вони не будуть дотримані, то існує величезний ризик того, що розвиток демократії у державі призупиниться. Без впливу громадянської компетентності на майбутніх педагогів, існує велика вірогідність краху демократичної системи у державі, так як освіта є основною силою формування різноманітних компетентностей учнів, але якщо педагоги будуть не достатньо розвинуті у питанні громадянської компетентності, відповідно, не зможуть пояснити її важливість свої учням.

Отже, майбутній педагог має дотримуватись певних правил, щоб стати фахівцем Нової української школи і мати можливість нести знання здобувачам освіти:

- педагог має мати розуміння про власну громадянську ідентичність, володіти повагою до культури власної країни та інших держав.

- мати здатність розповідати про українські традиції, впроваджувати їх в освітній процес, плекати духовні цінності України, поділяти європейські цінності;

- вміти реалізовувати свій потенціал на користь суспільству, своїм учням;

- розуміти важливість збереження національної пам'яті, поважно ставитися до героїв України, нести інформацію про них у суспільство;

- знати принципи демократії та вміти застосовувати їх в освітньому процесі та повсякденному житті;

- розуміти цінність прав людини, вміти відстоювати власні права і свободи та права і свободи інших;

- бути толерантною людиною, розуміти принципи рівності та недискримінації до інших, мати відчуття соціальної справедливості, бути доброчесною людиною, слідкувати за моделями власної поведінки та бути прикладом етичної поведінки для інших;

- вміти попереджувати та вирішувати конфліктні ситуації;

- володіти знаннями про державний устрій, знати принципи і шляхи формування державної політики у всіх аспектах суспільного життя на місцевому, регіональному та національному рівнях;

- знати механізми участі у суспільному політичному житті країни, вміти користуватися ними для прийняття рішень на місцевому, регіональному та національному рівнях;

- відповідально ставитись до свої громадянських обов'язків та прав, які пов'язані з суспільно-політичним життям країни;

- володіти здатністю відстоювати власну позицію, грамотно та аргументовано її обґрунтовувати, не порушуючи права та гідність інших осіб;

- володіти здатністю до аналізу інформації, вміти критично мислити, поважати відмінні думки та позиції, приймати обґрунтовані рішення;

- володіти навичками соціальної комунікації, вміти діяти солідарно з іншими, формувати групи для вирішення певних задач, займатися благодійною та волонтерською діяльністю.

Отже, спираючись на сказане вище, можна сказати, що на педагога покладено велику роль у формуванні як власної особистості, так і внесення вкладу у розвиток особистостей учнів. Вплив громадянської компетентності на формування майбутнього педагога у процесі фахової підготовки робить відбиток і на розвитку самої особистості педагога. Неможливо не виділити той факт, що громадянська компетентність формує у майбутнього фахівця моральні, духовні, соціальні та розумові аспекти особистості. Необхідно розглядати громадянську компетентність майбутнього педагога як системне явище, яке відображає ступінь інтеграції ставлення особистості до держави у якій вона проживає, суспільства, на емоціональному та поведінкових рівнях.

Громадянська компетентність як складна система виникає в результаті множинних зв'язків особистості з суспільством. Громадянська компетентність виступає як діалектична єдність її знань, мотивів і дій відносно як суспільства в цілому, так і конкретної держави як виразника основних суспільних тенденцій.

Громадянська компетентність є інструментом для розширення можливостей для розвитку особистості в суспільстві, стимулювання її мотивації, автономії та відповідальності, тому її можна розглядати як одну з ключових компетентностей для розвитку таких якостей, як громадянська активність, відповідальність, повага до прав людини та інших культур, підготовки підростаючого покоління до ролі громадян відкритого демократичного суспільства.

Євроінтеграція України передбачає зміни в освітньому просторі, а саме необхідність підготовки педагогів, яким притаманна чітка профе-

сійна позиція активного громадянина з сталою громадською позицією й розвинутою національною ментальністю, що виражається в усвідомленні себе як справжнього українця, який любить свою країну, зберігає її культурну спадщину.

З огляду на це, важливим завданням системи фахової підготовки майбутніх педагогів є формування позитивної мотивації до праці, готовності до виявлення ініціативи та конкурентоспроможності, до особистісної участі у розбудові демократичної держави. Тому процес фахової підготовки педагогів, має мати у своїй меті не тільки оволодіння майбутніми педагогами системою глибоких знань, трудових умінь і навичок, а й формування у них громадянської професійної позиції задля успішної реалізації в педагогічній діяльності особистих інтересів та інтересів суспільства.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що вивчення впливу громадянської компетентності на формування майбутнього педагога у процесі фахової підготовки не може здійснюватись без змін у суспільно-політичному устрою держави, врахування державних потреб, зовнішніх і внутрішніх умов ефективного функціонування держави й народу зокрема. З опорою на реальні тенденції розвитку суспільства, розуміння громадянами своєї ролі у житті держави і їх національної ідентичності та національної ментальності. Розвиток європейських гуманістичних цінностей є основою формування громадянської компетентності майбутніх фахівців-педагогів.

Особливість формування громадянської компетентності педагога полягає в тому, що цей процес протікає не лише під час академічного навчання чи набуття теоретичних знань, але і в наслідок формування його як особистості, в залежності від бажання займатися саморозвитком, цікавитись

суспільно-політичним життям, виховувати в собі вольові риси характеру, вчитися бути толерантною людиною. Громадянсько-компетентний педагог на власному прикладі демонструє позитивні якості особистості:

- має активну життєву і громадянську позицію;
- плекає культуру і традиції держави, несе їх в маси, є патріотом своєї Батьківщини;
- в його характері присутні чесність та справедливість по відношенню до себе і оточуючих, його дії відповідають словам;
- володіє вмінням відстоювати власні права та права інших;
- знає як сприяти ефективному формуванню громадянсько-навчальних навичок і умінь у своїх здобувачів освіти і вдало застосовує це на практиці;
- вміє ефективно спілкуватися з іншими людьми, колегами та органами влади;
- може обґрунтовано висловлювати свої погляди, захищати національні інтереси;
- володіє критичним і логічним мисленням.

Сучасний світ орієнтується на Європейські цінності, на толерантність до інших, тому важливим кроком для України є саме розвиток поняття громадянської компетентності та національної ментальності у сфері освіти.

Подальшими перспективами означеної проблеми вбачаємо в аналізі реальної практики вдосконалення громадянської компетентності майбутнього педагога в процесі фахової підготовки, що зумовлює необхідність розробки відповідної моделі та ефективних методів, засобів і прийомів її формування і з'ясування педагогічних умов розвитку досліджуваного феномена; дослідження змістовного наповнення процесу формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доротюк В.І., Піддячий М.І., Левченко Ф.Г., Рогоза В.В., Васьківський М.В., Доротюк О.Г. Соціально-професійна орієнтація учнів в умовах профільного навчання : монографія. Педагогічна думка, 2015. 338 с.
2. Драновська С.В. Розвиток громадянської компетентності педагогів в умовах післядипломної педагогічної освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Суми : НВВ КЗ СОШПО, Суми, 2019. С. 15-21.
3. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В.І. Луговий, О.М. Топузов; відп. наук. секр. С.О. Сисоєва; редкол.: О.І. Ляшенко, С.Д. Максименко, Н.Г. Ничкало та ін.]: 2-ге вид., доповн. Та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
4. Козловець М. А. Ментальність українського народу і процеси державотворення. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Сер.: Філософські науки. 2018. Вип. 1 (84). С. 48-53.
5. Колесова Г. Навчаючи навчаюсь. Громадянська компетентність вчителя та учня. URL: <https://edway.in.ua/uk/mpk/502/detail/>
6. Концепція Національно-патріотичного виховання дітей та молоді до 2025 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahistprav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya.22>
7. Кутняк І. М. Феномен свідомості в інтеракціях «життєвого світу» людини : автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03. Львів, 2005. 188 с.

8. Лісеєнко О. В. Гюльхан Ю. Б. Національна ментальність як філософське поняття і соціокультурне явище. *Наукове пізнання : методологія та технологія*. 2021. № 2 (48). С. 41-46.
9. Магдич Т. Аналіз сутності поняття «громадянська компетентність» у системі психолого-педагогічних і лінгво-дидактичних категорій. *Теорія та методика навчання (з різних галузей)*. Випуск 28. 2020. С. 77-81.
10. Нестеренко О. М. Актуальні проблеми та цілі правового виховання молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35, ч. 2, Т. 1. С. 53-55.
11. Піддячий В. М. Сутність і зміст громадянської компетентності майбутнього педагога. *Молодь і ринок*. № 7 (150). 2017. С. 76-82.
12. Ратушняк Н. Громадянська компетентність педагога в системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогічні науки та освіта*. Вип. XL-XLI. 2022. С. 85-90.
13. Яблонський В. Громадянське суспільство України : сучасні практики та виклики розвитку : аналітична доповідь. Київ, Україна : НІСД, 2018. 128 с.

REFERENCES

1. Dorotiuk V.I., Piddiachyi M.I., Levchenko F.H., Rohoza V.V., Vaskivskiy M.V., Dorotiuk O.H. (2015). Sotsialno-profesiina oriiantatsiia uchniv v umovakh profilnoho navchannia [Social and professional orientation of students in the context of specialized education]: monohrafiia : Pedahohichna dumka, 338. [in Ukrainian].
2. Dranovska S.V. (2019). Rozvytok hromadianskoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity [Development of teachers' civic competence in postgraduate pedagogical education]: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., m. Sumy : NVV KZ SOIPPO, Sumy, 15-21. [in Ukrainian].
3. Entsyklopediia osvity (2021) [Encyclopedia of education] / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy; [hol. red. V.H. Kremen; zast hol. red. V.I. Luhovyi, O.M. Topuzov; vidp. nauk. sekr. S.O. Sysoieva; redkol.: O.I. Liashenko, S.D. Maksymenko, N.H. Nychkalo ta in.]: 2-he vyd., dopovn. Ta pererob. Kyiv: Yurinkom Inter, 1144. [in Ukrainian].
4. Kozlovets M. A. (2018). Mentalnist ukraïnskoho narodu i protsesy derzhavotvorennia. [The mentality of the Ukrainian people and the processes of state-building]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Ser.: Filosofski nauky. 1 (84). 48-53. [in Ukrainian].
5. Kolesova H. (2023). Navchachiuchy navchaius. Hromadianska kompetentnist vchytelia ta uchnia [Navchachiuchy navchaius. Hromadianska kompetentnist vchytelia ta uchnia]. URL: <https://edway.in.ua/uk/mpk/502/detail/> [in Ukrainian].
6. Kontsepsiia Natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi do 2025 roku (2022). [Concept of National and Patriotic Education of Children and Youth until 2025]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahistprav-ditini/natsionalno-patriotichne-vihovannya.22> [in Ukrainian].
7. Kutniak I. M. (2005). Fenomen svidomosti v interaktsiakh «zhyttievoho svitu» liudyny [The Phenomenon of Consciousness in the Interactions of the Human "Life World"] : avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk: 09.00.03. Lviv. 188. [in Ukrainian].
8. Liseienko O. V. Hiulkhan Yu. B. (2021). Natsionalna mentalnist yak filosofske poniattia i sotsiokulturne yavyshe. [National mentality as a philosophical concept and socio-cultural phenomenon]. *Naukove piznannia : metodolohiia ta tekhnolohiia*. 2 (48). 41-46. [in Ukrainian].
9. Mahdych T. (2020). Analiz sutnosti poniattia «hromadianska kompetentnist» u systemi psykhologo-pedahohichnykh i lnhvodydaktychnykh katehori. [Analysis of the essence of the concept of "civic competence" in the system of psychological, pedagogical and linguistic categories]. *Teoriia ta metodyka navchannia (z riznykh haluzei)*. 28. 77-81. [in Ukrainian].
10. Nesterenko O. M. (2015). Aktualni problemy ta tsili pravovoho vykhovannia molodi. [Current problems and goals of legal education of young people]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo*. 35 (2). 1. 53-55. [in Ukrainian].
11. Piddiachyi V. M. (2017). Sutnist i zmist hromadianskoi kompetentnosti maibutnoho pedahoha. [The essence and content of the future teacher's civic competence]. *Molod i rynek*. 7 (150). 2017. 76-82. [in Ukrainian].
12. Ratushniak N. (2022). Hromadianska kompetentnist pedahoha v systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity. [Civic competence of a teacher in the system of postgraduate pedagogical education]. *Pedahohichni nauky ta osvita*. XL-XLI. 85-90. [in Ukrainian].
13. Iablonskyi V. (2018). Hromadianske suspilstvo Ukrainy : suchasni praktyky ta vyklyky rozvytku : analitychna dopovid. [Civil society in Ukraine: current practices and development challenges: analytical report]. Kyiv, Ukraina : NISD, 128. [in Ukrainian].